

FÖRENTA STATERNA I VÄRLDSPOLITIKEN

Av ONLOOKER

SUMNER WELLES' »The Time for Decision», publicerad senaste sommar och nyligen utkommen i svensk översättning under titeln »Nu eller Aldrig», är redan genom författarens mångåriga ledande ställning i amerikansk utrikespolitik en högtintressant bok. Den är visserligen i rätt så betydande grad en apologetisk framställning av den politik, i vars utformande under de tio senaste åren Welles tagit del. Men detta gör den ej mindre fascinerande, snarare tvärtom.

Som statsman och diplomat intager Welles en ställning, som en av de främsta i våra dagars Amerika. Uppfostrad liksom Roosevelt i Croton och Harward — Amerikas Eaton och Oxford — inträdde Welles under det första världskriget i diplomatien. Under Roosevelts presidenttid har han intagit ledande platser inom Förenta Staternas utrikesförvaltning, från 1937 till 1943 såsom understatssekreterare d. v. s. vice-utrikesminister. Genom vidsträckta resor och ingående studier har Welles vunnit en djup och rätt ovanlig förtrogenhet såväl med internationell politik överhuvud som med Europa och dess problem. En Newdeal-man har han ej varit, men väl en av presidentens förtrogna. Hans avgång från understatssekreterareposten på sensommaren 1943 framkallade en massa kommentar i diplomatiska kretsar och i världspressen. I allmänhet ansågs, att bakom den då inträffade omställningen i Washingtons statsdepartement låg gammal rivalitet mellan den jämförelsevis unge, realistiskt och konstruktivt inställda Welles och hans närmaste chef, den mera ideologiskt anlagde, åldrande Mr. Hull, som med tanke på det kommande presidentvalet och på grund av sin popularitet inom konservativa kretsar den gången var omistlig för Roosevelt. I sin nu publicerade bok gör Welles icke ens en antydning om sådan rivalitet — på det enda ställe, där Hulls namn nämnes, sker det med den största respekt — men å andra sidan sticker Welles ej under stol med, att djupgående differenser förefunnits, och att han i vissa avgörande frågor haft en annan upp-

fattning än den, som amerikansk utrikespolitik följt. Sålunda kritiserar Welles bestämt, att Amerika icke i ett tidigare skede av kriget med övriga stormakter bland de Förenade Nationerna överenskommit om och uppdragit riktlinjerna för lösandet av efterkrigstidens problem. Tid härför, säger han, hade varit, medan Förenta Staternas deltagande i kriget ännu var ungt — Welles tänker uppenbarligen på de övriga makternas beroende av Amerika vid denna tid — och då ingen annan av dem ännu hade öppet intagit en intransigeant hållning i betydande politiska frågor. Bland sådana nämner Welles särskilt frågan om Polens gränser, som icke bort uppskjutas tills segrande ryska arméer ockuperat Polen.

Welles' bok avser att ur hans och den Rooseveltiska utrikespolitikens synpunkt giva en framställning och en analys av händelseförloppet sedan Versailles, framförallt efter 1937, av Amerikas ställning i det pågående världskriget och till olika internationella problem samt slutligen av möjligheterna att åstadkomma en stabil nyordning i världen.

Utan omsvep klarlägges den Rooseveltiska politikens redan på ett mycket tidigt stadium bestämt anti-tyska inställning och önskan att krossa det Tredje Riket. Om läget under krigsåret 1939—1940 säger Welles, att presidenten icke var intresserad av en prekär och provisorisk fred, som icke kunde bli annat än ett »hopplappat» stillestånd. Då Welles vid denna tid på vintern 1940 — som det påstods utan att Hull på förhand underrättats om planen — sändes på sin bekanta resa till Europa, var ställningen enligt Welles sedd från Washintons synvinkel långtifrån gynnsam; i England funnos alltjämt betydande industriella och finanskretsar, som önskade fred, och i Frankrike var motståndsviljan fullkomligt undergrävd. Vad man kunde hoppas var, att Italien under amerikansk påverkan ej skulle inträda i kriget. Denna del av Welles' framställning kastar ett icke ointressant ljus över den verkliga innebörden av Welles' uppdrag, som på sin tid på många håll framställdes som en fredsmission.

Medan för ledarna krigsmålen från början stodo klara, gällde det att finna en formel som för folkopinionen angav och utkristalliserade kampens syftemål. Häruti synes Welles anse en väsentlig del av Atlantdeklarationens betydelse ha legat. Han tolkning av dess innebörd är emellertid åtminstone ställvis högst överraskande. Enligt densamma hindrar deklarationen icke, att befolkningen från ett visst område, t. ex. Ostpreussen, överföres till mo-

derlandet, medan själva området överlåtes till annan makt. Det är en tolkning rik på oförutsedda konsekvenser och svår att bringa i samklang med deklarationens uttryckliga bestämmelse, att inga territoriella förändringar borde göras utan den ifrågakommande befolkningens fritt uttalade önskan.

I sin fängslande och delvis mycket ingående och skarpsinniga analys av läget i olika delar av världen och av riktlinjerna för en kommande internationell nyorganisation gör Welles en mängd ytterst intressanta och upplysande uttalanden. Så hava enligt hans mening de europeiska kolonialväldena i stort sett överlevt sig själva och måste likvideras eller omorganiseras. Å andra sidan ställer sig Welles icke avvisande, utan tvärtom, till regionala system av stater under en stormakts predominerande inflytande. Rådsregeringen är, säger han, fullt lika berättigad att skapa ett under dess ledning stående system av stater i Östeuropa som Förenta Staterna att befordra panamerikanskt samgående. Welles gör emellertid en reservation: om stormakten ifråga t. ex. Ryssland blandar sig i de anslutna staternas inre angelägenheter, kunde Amerika finna anledning till invändningar. Man frågar sig emellertid när skall en sådan inblandning anses föreligga och huru harmonierar Welles' uppfattning med grundsatsen om samtliga nationers frihet och principiella likställighet. På de frågorna ingår Welles ej. Påfallande är i detta sammanhang, att Welles endast med ytterst lätt hand berör de baltiska staternas problem. Det var dock Welles, som på Förenta Staternas vägnar i juli 1940 vid tiden för de baltiska ländernas inkorporering i Sovjetunionen avgav den skarpaste protest häremot fastslående, att Amerika icke kunde godkänna »rövarhandlingar», vare sig de utförts med direkt våld eller hot om våld. Tiden rider fort!

De närmaste åtgärderna för fredens bevarande stå i samband med behandlingen av Tyskland, när detta land slutligt besegrats. Den huvudsakliga roten till allt ont ser Welles i den tyska generalstaben såsom en sig själv kompletterande permanent institution. Utan att förneka den tyska militärändans betydelse kan det frågas, om icke detta påstående innebär en alltför schematisk förenkling, påminnande om antisemitismens tal om Zions Vises påstådda protokoll. Lösningen i fallet Tyskland ligger enligt Welles i fullständig demilitarisering, generalstabens definitiva upplösning och rikets uppdelning i trenne stater: en östlig ungefär från Elbe-linjen i väster till något in på polskt område i Posen och Korridoren, men utan Ostpreussen, som skulle tillfalla Polen, samt i väster och sö-

der om denna nya öst-tyska stat tvenne andra med Bayern och Hannover som centra. Ligger måhända bakom dessa planer en tanke, att gränsen mellan den östliga och de båda andra staterna skulle utgöra demarkationslinjen mellan Rysslands och Västmakternas inflytande i Central-Europa, och om så är, löper ej händelsernas utveckling förbi dessa Welles' planer av i våras?

Det sista avsnittet i boken behandlar den kommande världsorganisationen. Ett återupplivande av Nationernas Förbund finner Welles uteslutet. Förbundet misslyckades på grund av bristande universalitet och framförallt till följd av stormakternas vacklande hållning och brist på samförstånd. Inom förbundet låg, säger Welles, ledningen ifråga om nya uppslag och praktiskt samarbete i allmänhet hos de skandinaviska staterna, Holland och Finland. Framtidens internationella ordning måste grundas på fastare bas än det gamla Förbundet. En slutlig plan framlägger Welles ej. Han kommer tillbaka till en av honom tidigare framförd tanke: efter krigshändelsernas upphörande måste följa en övergångsperiod, under vilken man s. a. s. empiriskt söker arbeta sig fram till en definitiv nyordning. Men redan nu borde emellertid inom de Förenade Nationernas krets skapas ett provisoriskt Exekutivt Råd, som småningom skulle utvecklas till en permanent institution. Inom detta organ, där även de mindre staterna borde vara gruppvis företrädare, skulle för avgörande beslut fordras enhällighet mellan de fyra ledande världsmakterna. Detta innebure alltså hegemoni för dessa och vetorätt för varje enskild av dem. Det var just i dessa frågor eller åtminstone i den senare, som världsmaktskonferensen i Dumbarton Oaks ej kunde enas. Vad resultat har i dessa avseenden nåtts vid de tre storas möte i Jalta?

Welles' framställning är klar, knapp, koncis och fullkomligt fri från fraser. Welles är realist. Icke utan en lätt ironi talar han om ideologiska deklamationer, som Förenade Staternas utrikesledning före det andra världskriget sökte få internationellt godkända till fredens bevarande. Dylika medel förslå ej, men ej heller enbart militära allianser mellan världsmakterna. Mänsklighetens historia, säger Welles, har bevisat, att dylika allianser aldrig bestå för mer än någon kort tid. Det påståendet lär icke kunna jävas. Skola då fastare former på bestående grund med beaktande av varje nations rätt och frihet kunna finnas? På den frågan väntar mänskligheten svar.